

Dariusz Milewski

Sprawozdanie ze spotkania archiwistów kościelnych w Warszawie 18 czerwca 2002 r.

Saeculum Christianum : pismo historyczno-społeczne 9/2, 319-322

2002

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

**Sprawozdanie ze spotkania archiwistów kościelnych
w Warszawie 18 czerwca 2002 r.**

Dnia 18 czerwca 2002 r. odbyło się w Warszawie, w budynku Sekretariatu Konferencji Episkopatu Polski, spotkanie archiwistów kościelnych. Wzięli w nim udział przedstawiciele archiwów archidiecezjalnych i diecezjalnych, zakonnych, jak również archiwiści związanych z Kościołem szkół wyższych – Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego i Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie – a także historycy, pracownicy bibliotek kościelnych oraz Ośrodka Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych, łącznie 56 osób. Środowisko warszawskie reprezentowali m. in.: dyrektor Archiwum Archidiecezjalnego Warszawskiego ks. mgr Aleksander Seniuk, pracownicy Wydziału Nauk Historycznych i Społecznych UKSW ks. prof. dr hab. Janusz Zbudniewek i prof. UKSW dr hab. Wiesław Wysocki oraz pracownik Archiwum UKSW mgr Dariusz Milewski. Spotkanie zorganizował ks. bp Piotr Libera, sekretarz generalny Konferencji Episkopatu Polski, pomysłodawcami zaś byli pracownicy Archiwum Archidiecezjalnego Katowickiego: dr Halina Dudała i dr Julia Dziwoki. Spotkanie rozpoczęło się o godz. 10.30 w sali obrad plenarnych Konferencji Episkopatu Polski.

Spotkanie otworzył ks. bp Piotr Libera, witając przybyłych i przedstawiając cel spotkania: integracja środowiska archiwistów kościelnych i powołanie do życia Stowarzyszenia Archiwistów Kościelnych w Polsce. Powiadomił też zebranych o powrocie do Polski 3361 ksiąg metrykalnych z Warmii i Mazur, wywiezionych w czasie II wojny światowej do Niemiec. Następnie ukonstytuowało się prezydium spotkania, w skład którego weszli: ks. bp Piotr Libera, ks. bp Jan Kopiec, ks. prof. Jan Związek (Papieska Akademia Teologiczna w Krakowie), ks. prof. Janusz Zbudniewek, dr Halina Dudała, dr Julia Dziwoki i dr Janina Gawrysiakowa (kierownik Archiwum KUL).

Po słowie wstępnym, wygłoszonym przez ks. bp. P. Liberę, zabrała głos dr Halina Dudała z Archiwum Archidiecezjalnego w Katowicach. Przedstawiła ona swoje doświadczenia ze współpracy ze Stowarzyszeniem Archiwistów Polskich – Oddział w Krakowie przy Uniwersytecie Jagiellońskim. Dr H. Dudała podkreśliła znaczenie wspólnych spotkań i konferencji w ramach SAP, możliwość wymiany doświadczeń, poglądów oraz podniesienia kwalifikacji zawodowych. Dr H. Dudała zauważyła, iż uczestnictwo archiwistów państwowych w SAP korzystnie odróżnia ich od archiwistów kościelnych, którym strona państwowa – nie zawsze słusznie – zarzuca brak specjalistycznego przygotowania archiwistycznego, które odbija się na sposobie funkcjonowania archiwów kościelnych.

Następnie głos zabrała dr Julia Dziwoki (Archiwum Archidiecezjalne w Katowicach), która w zastępstwie nieobecnych o. Wiktora Gramatowskiego SJ odczytała przy-

gotowane przezeń sprawozdanie z działalności Stowarzyszenia Archiwistów Kościelnych we Włoszech. Podkreślono w nim duże zaangażowanie papieża Pawła VI w sprawy archiwalne, który jeszcze jako arcybiskup Mediolanu był na początku lat 50-tych jednym z inicjatorów powołania Stowarzyszenia Archiwistów Kościelnych we Włoszech. Stowarzyszenie to odbywa regularne spotkania, będące forum wymiany myśli i doświadczeń włoskich archiwistów kościelnych. Komentując referat o. W. Gramatowskiego, dr J. Dziwoki przedstawiła różnicę w statusie prawnym Stowarzyszenia Archiwistów Kościelnych we Włoszech – zachowującego niezależność od archiwalnych struktur państwowych – od analogicznego stowarzyszenia w Niemczech, które jako sekcja archiwów kościelnych wchodzi w skład niemieckich archiwów państwowych. Z myślą o projektowanym powołaniu Stowarzyszenia Archiwistów Kościelnych w Polsce, dr J. Dziwoki pozostawiła do dalszej dyskusji wypowiedzenie się za wyborem włoskiego lub niemieckiego modelu stowarzyszenia.

Bezpośrednio po wypowiedzi dr J. Dziwoki poruszono kwestię współpracy ze Stowarzyszeniem Archiwistów Kościelnych we Włoszech, którego kolejny zjazd ma odbyć się we wrześniu w Trydencie. Ze strony polskiej delegowany został nań przez ks. Prymasa ks. dr Mirosław Nowak, dyrektor Biblioteki Seminarium Metropolitalnego Archidiecezji Warszawskiej. Sam zainteresowany deklarował gotowość ustąpienia funkcji któremuś z archiwistów, jednakże postanowiono nie podważać już podjętej decyzji ks. Prymasa.

Kolejny referat wygłosił ks. bp Jan Kopiec, przedstawiając relacje między państwową a kościelną służbą archiwalną w Polsce. Nawiązał do poruszonych przez dr H. Dudalę przypadków podważania kompetencji archiwistów kościelnych przez stronę państwową, a zarazem podkreślił gotowość tej ostatniej do współpracy. Ks. bp J. Kopiec, relacjonując swoje doświadczenia w kontaktach z państwową służbą archiwalną, a zwłaszcza z Naczelną Dyrekcją Archiwów Państwowych, przedstawił propozycję Naczelnego Dyrektora dr hab. Darii Nałęcz, zmierzającą do włączenia zasobów kościelnych do państwowego zasobu archiwalnego. Pomysł ten został przez stronę kościelną odrzucony, jako niezgodny z zapisem art. 42 ust. 3 ustawy z 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach, traktującej archiwa kościelne jako archiwa prywatne, nie podlegające zwierzchnictwu NDAP (Dz. U. 1983 nr 38, poz. 173). Referent w korzystnym świetle przedstawił współpracę merytoryczną z Dyrektorem Generalnym NDAP dr. Andrzejem Biernatem, a także streścił pokrótce cele i działalność Rady Dziedzictwa Archiwalnego, powołanej w 1998 r.

Jako ostatni wygłosił swój referat ks. prof. Jan Związek (PAT), który poświęcił swę wystąpienie roli i zadaniu archiwisty w Kościele. Referat miał charakter historyczny i przedstawiał genezę zawodu archiwisty w Kościele, której referent doszukiwał się w kapłanach, wspomnianych w Księdze Nehemiasza (Ne 8,1-8), opiekujących się zwojami Pisma Świętego i targumami. Wskazując na wpływ wzorców greckich i rzymskich, ks. prof. J. Związek opisał dzieje ukształtowania się zawodu archiwisty w Kościele jako zaufanego człowieka biskupa, który miał pieczę nad aktami i dokumentami biskupstwa. W późniejszym okresie, nie bez wpływu wzorów Rewolucji Francuskiej, która udostępniła zasoby archiwalne obywatelom, archiwa kościelne przekształciły się z prywatnych

archiwów biskupów w zinstytucjonalizowane archiwa diecezjalne, na których czele nadal stawali ludzie, cieszący się zaufaniem swoich ordynariuszy. Ks. prof. J. Związek zakończył swój referat podkreśleniem znaczenia archiwisty w Kościele, które miał on w przeszłości i które powinno być odnowione obecnie.

Po wygłoszonych referatach poproszono uczestników spotkania na posilek, po którym przystąpiono do dyskusji. Zainicjował ją ks. mgr Aleksander Seniuk z Archiwum Archidiecezjalnego Warszawskiego, pytając o udostępnianie akt metrykalnych członkom Kościoła Jezusa Chrystusa Świętych w Dniach Ostatnich (mormonom). Zauważył on, iż nie ma w tej sprawie jednoznacznych postanowień biskupów ani Prymasa, a wzbudza ona kontrowersje wśród archiwistów kościelnych, ponieważ mormoni wprowadzie oferują zapłatę za możliwość zmicrofilmowania ksiąg metrykalnych oraz pozostawienie w archiwum wtórników tych mikrofilmów, jednakże wiadomo, iż – zgodnie ze swymi wierzeniami – dokonują rebaptызacji zmarłych, włączając ich pośmiertnie do swej wspólnoty wyznaniowej. Poszczególne archiwa diecezjalne udostępniają mormonom żądane przez nich księgi bądź nie – w zależności od decyzji biskupa. Dyskusja objęła dwa problemy: ujednoczenie postępowania w tej sprawie przez wszystkie archiwa kościelne oraz kwestię zgody bądź odmowy na propozycje mormonów. W pierwszej sprawie w zasadzie nie było kontrowersji, gdyż wszyscy wypowiadający się uczestnicy spotkania widzieli potrzebę zajęcia jednolitego stanowiska – aczkolwiek podkreślano, iż właściwie jest już na to za późno. Co do samej zgody na udostępnianie ksiąg metrykalnych mormonom, zdania się podzieliły. Część księży archiwistów miała zastrzeżenia moralne, opowiadając się przeciw zakłócaniu spokoju zmarłych, jakiego dopuszczają się mormoni. Inni uczestnicy obrad przychylni się do zdania, iż ponieważ obrzędy mormonów i tak są nieważne i nie mają wpływu na los zmarłych, powinny tu decydować kwestie finansowe.

Ten szczegółowy problem ujawnił pilną potrzebę koordynacji działań archiwistów kościelnych. Wskazywano na anachroniczność działania w rozproszeniu i wiążącą się z tym słabość pozycji archiwistów kościelnych tak wobec zorganizowanej państwowej służby archiwalnej, jak i władz samego Kościoła, którym częstokroć brakuje zrozumienia dla spraw archiwalnych. Kwestie te akcentował szczególnie prowadzący tę część obrad ks. bp J. Kopiec, z którym zgodzili się wszyscy obecni.

Na porządku dziennym stanęła też sprawa doksztalcenia archiwistów kościelnych, rekrutujących się w znacznej mierze spośród księży – historyków, nie mających przygotowania do pracy w archiwach, a często spełniających także obowiązki duszpasterskie (poruszał tę kwestię dyrektor Archiwum Archidiecezjalnego w Białymstoku, ks. dr Adam Szot). W projektowanym Stowarzyszeniu widziano ułatwienie dla organizowania tego rodzaju szkoleń.

Ks. bp J. Kopiec, widząc powszechną wolę i potrzebę powołania Stowarzyszenia Archiwistów Kościelnych w Polsce, poddał pod dyskusję sprawę jego stosunku do państwowej służby archiwalnej. Powołał się przy tym na artykuł 25. Konkordatu między Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską z 28 lipca 1993 r., stwierdzający, iż w każdej diecezji wyznaczona przez biskupa komisja będzie współpracować z właściwymi władzami państwowymi w kwestii ochrony archiwaliów (Dz. U. 1998 nr 51, poz. 318). Uczestnicy

spotkania jednomyślnie opowiedzieli się za nadaniem projektowanemu Stowarzyszeniu statusu niezależnego od państwowego Stowarzyszenia Archiwistów Polskich.

Na zakończenie ks. bp J. Kopiec poddał pod głosowanie wnioski o utworzeniu Stowarzyszenia Archiwistów Kościelnych w Polsce. Wniosek przyjęto jednomyślnie. Zaakceptowano także zaproponowany przez ks. bp. J. Kopca tekst uchwały, zwracającej się do Episkopatu Polski o zgodę na powołanie Stowarzyszenia oraz delegowano do dalszych prac w tej sprawie dr H. Dudalę i dr J. Dziwoki. Na tym spotkaniu dobiegło końca. Ks. bp J. Kopiec podziękował zgromadzonej publiczności i ogłosił zamknięcie obrad.

Dariusz Milewski

KS. ROMAN SZMURŁO

Sprawozdanie z Sympozjum Patrystycznego: *Chrześcijaństwo II-V wieku wobec antycznych tradycji ezoterycznych.* Warszawa 16.10.2002 r.

W dniu 16.10. 2002 roku odbyło się Sympozjum Patrystyczne „Chrześcijaństwo II-V wieku wobec antycznych tradycji ezoterycznych” zorganizowane przez Sekcję Literatury Wczesnochrześcijańskiej na Wydziale Nauk Historycznych i Społecznych Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego.

Ks. prof. UKSW dr hab. Józef Naumowicz, kierownik Instytutu Historii W N H i S, powitał prelegentów i licznie zgromadzonych uczestników. Dokonał krótkiego wprowadzenia do tematyki Sympozjum, wyjaśniając, czym jest ezoteryzm. Przedstawił również prelegentów. Poprosił o przewodniczenie ks. dr Jana Żelaznego z Krakowa.

Ks. dr J. Żelazny poprosił pierwszego prelegenta, ks. prof. dr hab. Wincentego Myszora, dziekana Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Profesor przedstawił temat swojej prelekcji: *Ezoteryzm gnostyków*. Wstępnie zagaił stwierdzeniem, iż ezoteryzm dla wtajemniczonych to gnoza. Poglądy gnostyczne możemy poznać z ich oryginalnych pism, choćby odnalezionych w Nag Hammadi w połowie XX wieku, a także z licznych pism polemistów, takich jak Ireneusz z Lyonu czy Hipolit Rzymski.

Ks. W. Myszor podzielił swoje wystąpienie na trzy główne części:

1. Ezoteryzm gnostyków. 2. Podobieństwo do chrześcijaństwa. 3. Struktura gnostycyzmu (Διαδοχή, παράδοσις).

Na wstępie Prelegent przytoczył liczne cytaty z pism gnostycznych, które ilustrowały gnozę, jako wiedzę dla wybranych. Gnostycy nazywali ją „ukrytą wiedzą” (*Apokalipsa Jana*). Zostali wybrani, aby być nieśmiertelnymi z powodu gnozy. Z drugiej strony mieli obowiązek przekazywać to, co poznali: „to, co zobaczyłeś, powiedz to obcym nie z tego eonu” (apokryficzna *Apokalipsa Piotra*). W ocenie Ireneusza *potajemne* nauczanie wybranych uczniów było czymś normalnym. Potwierdzają tę opinię cytaty z *Drugiej Apoka-*